

Před sto lety v Bělehradě

Tento rok oslavujeme mimořádné výročí naší místní církve. Právě před stoletím byl vysvěcen svatý vladyka Gorazd II. (v Bělehradě 25. září 1921).

Když na Velké Moravě kdysi umíral sv. Metoděj (roku 885), určil za svého nástupce místního člověka, syna této země; vybral z okruhu svých pěti nejbližších žáků sv. Gorazda I. Posléze však byli všichni žáci sv. Cyrila a Metoděje vyhnáni krutým způsobem z Velké Moravy. Na druhého Gorazda muselo se čekat něco přes tisíc let. Není samozřejmě náhodou, že Moravan Matěj Pavlík, obdržel při mnišském postřížení v Srbsku jméno Gorazd. Byla v tom symbolika, kterou Srbové dobře chápali. Gorazd II., jehož v Bělehradě světili, měl navázat na pověření, které dostal Gorazd I. v Metodějově závěti.

To, co se skrývá za slovy „vysvěcení vladyky Gorazda“, je ve skutečnosti událost s ještě širším rozměrem, než obvyklá biskupská chirotonie: jde tu totiž především o obnovení cyrilometodějské církve v naší zemi. Jenom tam, kde je biskup, je i církev, hlásá nejstarší křesťanská tradice.

Když čteme zápisky a svědectví z té doby, často tam nacházíme nadšení právě z cyrilometodějství, které bylo skrze vladyku Gorazda našemu lidu vráceno. Čteme tam, že lidé měli pocit, jako by nad českou a moravskou zemí po tisíci letech opět vzešlo slunce. Vnímali pravoslavné bohoslužby jako něco světlého, slunného; měli pocit, že to, co se děje v českých pravoslavných chrámech, hřeje na duši, zahřívá srdce. Skutečně – právě tak to místní lidé vní-

mali – jako opětovný příchod sv. Cyrila a Metoděje, kteří skrze Českou pravoslavnou církev opět navštívili lid této země.

To, co cítili pravoslavní Moravané ve svých srdcích, jim dávalo sílu, aby i v ekonomicky tak těžkých dobách budovala tato církev na Moravě jeden chrám za druhým. Od r. 1928 do r. 1942 zde bylo postaveno 14 nových chrámů! A nejsou to ve své většině žádné maličké kapličky; jsou to především chrámy střední velikosti a některé patří i k větším chrámům. A navíc je většina stavěna podle byzantsko-ruského chrámového slohu, dosti komplikovaného a se složitou vnitřní výzdobou. Nemůžeme přehlédnout ani nadšenou organizační činnost, vznik pravoslavných pěveckých sborů a různých dalších církevních spolků, přednáškovou činnost, mládežnické bratrstvo, vzájemnou výpomoc církevních obcí při budování nových chrámů, vydavatelské dílo atd. Pevnost a stálost věřících v pravoslavné víře byly neustále zkoušeny útoky a nepřítelů nepřátel pravoslaví.

Každý národ má ve svých dějinách okamžiky, kdy jsou mu otevřeny velké možnosti a dostává od Boha mimořádný dar. U nás je první takovou „hvězdnou hodinou“ bezesporu příchod sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. A s významem této velké události lze plně srovnat i obnovení cyrilometodějské církve v r. 1921 vysvěcením vladyky Gorazda. V tomto Božím požehnání, jehož se chirotonií pravoslavného Morava našemu národu dostalo, se spojují dva mocné duchovní impulzy našich dějin: cyrilometodějství a husitství. Tak

to pravoslavní Češi i mnozí Srbové chápali. Ano, i Srbsko přijalo za své ony dva „titány“, jak nazvaly Jana Husa a Jeronýma Pražského tehdejší srbské noviny, kteří „se pokoušeli obnovit pravoslaví ve své zemi, ale jejich pokus ... byl jako semeno, jež teprve za našich dnů vzkvétá a přináší plody“. Když delegace pravoslavných Čechů vstoupila s husitským praporem do zasedací síně, srbský biskup Nikolaj Velimirovič nenápadně přistoupil k onomu praporu a políbil jej.

Klíč k obnově cyrilometodějství a k naplnění duchovního zápasu Jana Husa a Jeronýma Pražského a jejich následovníků, kteří žádali Konstantinopol o přijetí Čechů do pravoslavné církve, spatřovali pravoslavní Češi právě v tom, co se událo v Bělehradě, když pravoslavní biskupové kladli ruce na hlavu vладыky Gorazda.

Svěcení v Bělehradě

Velikost tohoto dne, kdy byl vysvěcen vладыka Gorazd, je dosvědčena i různými znameními včetně zázračné události – proctvím. Velikán 20. století, sv. Nikolaj Velimirovič (který později trpěl v koncentračním táboře v Dachau), prorokoval tenkrát vладыkovi Gorazdovi, jako prvnímu našemu biskupu, mučednickou smrt. Předpověděl při tom nově vysvěcenému biskupu Gorazdovi: kalich hořkosti, jíž je víra pravoslavná, a Kristův kalich utrpení, na jehož dně nalézá se však slast nebeská.

A zde jsou řádky, v nichž jsou ve vzpomínkách pamětníků vylíčeny další podrobnosti této události, kterou dělí od této neděle přesně devadesát let:

„Před osmou hodinou ranní v neděli

25. září 1921 vstupovala do katedrálního chrámu srbské pravoslavné církve v Bělehradě delegace s velkým bílým praporem, v jehož středu zářil kalich červené barvy a špice byla zakončena pravoslavným křížem; dvaadvacet zástupců Čechů a Moravanů toužících po Pravoslaví spolu se zástupcem pravoslavných věřících z Podkarpatska a dvě ženy v moravském národním kroji, provázeli svého zvoleného kandidáta biskupské hodnosti, nyní již mnicha — archimandritu Gorazda — k rukopoložení na pravoslavného archijereje.

Delegaci z Moravy se dostalo v Srbsku neobvykle vřelého přijetí. Nikdo přesně neví proč – bylo to zcela překvapivé, ale můžeme to tušit; tisíciletou velikost události všichni vnímali a veselili se duchovní radostí. Na přivítání vzpomínají účastníci delegace jako na nečekaně dojemné. Po přijetí nového jména — Gorazd — si všichni se slzami v očích začali uvědomovat, že Gorazdovo jméno se po tisíci letech opět vrací na Moravu.“ Jugoslávský tisk píše: „...Památka tohoto Gorazda (prvého – z Moravy vyhnáného žáka sv. Metoděje) se uchovala v tradici národa srbského. Ač nemohl (onen Gorazd) dokončit práci jemu uloženou, přece zachoval svoje jméno věkům budoucím. Osudy jeho nejsou známy a stopa jeho končí v Bělehradě. Po dvanácti stoletích přichází do téhož Bělehradu syn země moravské, aby přijal a odnesl (zpět) tu hřívnou víru cyrilometodějské, kterou jeho předchůdce, světec, v srdce srbských bratrů uložil. Duch prvního Gorazda spočinul na tomto jeho nástupci a v srdci jeho roznítil oheň lásky k ideji prvních apoštolů slovanských a v témž Bělehradě přijímá Gorazd druhý po dvanácti stoletích berlu

biskupskou, aby do své rodné země přenesl novou setbu toho semene, které bylo Metodějem zaseto...“

Bělehradané vítali vzácnou návštěvu v obrovském počtu – přišlo veškeré duchovenstvo, monastýrská škola, učitelé, obecné školy, bělehradská československá kolonie, zástupce města a mnoho lidu, který provolával slávu Československu; vítal je zpěv církevních i slovanských písní, nechyběly kytice a chléb se solí... Na pozdravy odpověděl sám Gorazd, který prohlásil, že římská orientace neodpovídá charakteru českého národa a že nyní za pomoci srbské pravoslavné církve stává se to, nač se pomýšlelo, ale co se za Rakouska nedalo uskutečnit... Bělehradské rodiny přijaly československé poutníky do svých příbytků jako milé hosty. Nazítří se konal obřad „jmenování biskupem“, katedrální chrám byl plný. „Bělehrad se nenadchne a nevzruší snadno,“ psaly o dva dny později bělehradské noviny. „Jakoliv není nábožensky fanatický, přece s neobvyklým nadšením přivítal nového biskupa a zástupce československých obcí, neboť si instinktivně uvědomil veškerou velikou vážnost události.“

Při liturgii po slavnostním svěcení se stala zvláštní věc – když patriarcha vyvedl právě vysvěceného biskupa před hlavní oltářní dveře k lidu, bělehradští věřící zdravili novosvěcence neobyčejně srdečně a hlasitě. „Žádného srbského biskupa až do dnešního dne takto nepozdravili,“ napsaly jugoslávské noviny. Tyto srdečné ovace a pozd-

ravy se opakovaly i na konci bohoslužby, když patriarcha Dimitrij s případnými slovy dával biskupu Gorazdovi poučení a odevzdal mu biskupské žezlo. Pak vладыka Gorazd s berlou v ruce a mitrou na hlavě zaujal místo na ambonu a česky děkoval srbské církvi a národu... Výslovně zdůraznil, že Pravoslaví v Československu není výsledkem nějaké propagandy, ale

obnovením starého ducha, který Habsburskové dokázali tak dlouho potlačovat. Dává slovo, že zůstane on a jeho bratři věrnými a oddanými nejen srbské církvi, ale i srbskému národu.

Biskup Nikolaj Velimirovič ve své předpovědi vладыkovi Gorazdovi při jeho svěcení vyřkl i tato slova, proročká slova o Gorazdově životní cestě, jež měla od 25. září 1921 do dne jeho mučednické smrti (dne 4. září 1942 na kobylišké vojenské střelnici v Praze) trvat pouhých jednadvacet let: „Nespěchati za pozemským královstvím a panstvím, ale vždy se přikloniti ku království nebeskému, podle příkladu sv. Lazara Kosovského. Tato naše stará víra našich předků nechlubí se rychlými úspěchy, ale klidně očekává konečného úspěchu. Nečekává potlesk od současníků na zemi, ale od anděla v nebi. Nepočítá se čas na léta, ale na staletí. Snese všechn posměch v nezvratné naději, že ona se bude radovat naposled. Takováto zkušenost o pravoslaví může dát vладыkovi Gorazdovi odvahu k naporům, které ho čekají, i aureolu slávy, jež musí být spojena se jménem prvního

biskupa československé republiky.“ („Aureolou slávy“ je míněno mučednictví; pozn. red.)

Vladykova křížová cesta

Slavnostní svěcení skončilo. Vladyka Gorazd se spolu s delegací pravoslavných Moravanů vrátil domů. Co ho zde čeká? Jak bude vypadat radostné obnovování našimi předky dlouho vytoužené cyrilometodějské církve v Čechách a na Moravě? Všimněme si, že ta opravdu velká duchovní díla obvykle probíhají způsobem, který málokdy vypadá slavně a radostně. Stačí vzpomenout příklad Spasitele, který největší dílo lidských dějin — spásu člověka — konal v nejhlubším ponížení, poplíván, bitím znetvořen tak, že ztratil i lidskou podobu, a nakonec byl přibit na kříž a připočten k zločincům.

Vladyku Gorazda zde čekalo 21 let práce. Bůh mu vyměřil stejnou lhůtu jako kdysi sv. Cyrilu a Metoději (zajímavá podobnost). To byl shůry daný čas k obnově a budování církve vírou, obřadem i praxí totožné s tím, co zde bylo zbudováno před tisíci roky. Těch 21 let bylo pro svatého vladyku nekrvavým mučednictvím.

Tuto éru ilustrují níže uvedená slova, která o sv. Gorazdovi napsali naši předchůdci (jeho současníci): „Biskupské svěcení v Bělehradě neznamenal pro vladyku Gorazda dosažení cíle, ale začátek těžké a namáhavé práce... Mnozí z nás dobře vědí, jakými prostředky byl veden boj proti našemu vladykovi; kdo to neví, nechť ani netouží to poznat... Náš vladyka hájil pravoslaví proti všem, ani na vteřinu se nezpronečoval ... třebas kolem něho zůstala jen část někdejší pravoslavné Moravy, přece ji

vedl na cestu našich pravoslavných otců ... Náš vladyka projevil pevnou vůli, odhodlanost a pocit odpovědnosti s neobyčejným zapřením a sebeobětováním pro církev...“

Svatý vladyka ve svých dopisech napsal: „Denně často prosím Boha, aby mne sílil, abych úplně neklesl na mysli před tím, než vykonám, co považuji za nutno vykonat, než přijde můj nástupce; chtěl bych mu odevzdati dílo hotovější než jest nyní.“

Ve chvílích zvláště těžkých, kdy jiný by se i vzdal další práce, píše vladyka odevzdání: „... tento dojem ohrožuje i mou chuť k práci, ač jsem si vědom, že je třeba pracovat a ostatní ponechat na Boží vůli a Prozřetelnosti, a je vlastně povinností setrvat i až do úplného vyčerpání a klesnutí na cestě.“

Ohlédnutí biskupa Gorazda po 15 letech práce

A nyní nechme o této době promluvit svatého vladyku v dopise, který adresoval českým pravoslavným věřícím spolu s poděkováním za gratulace k patnáctiletému výročí jeho biskupské chirotonie:

„Bratři a sestry! K 25. září (1936) dostalo se mi mnoha projevů lásky, za něž nezbyvá mi než všem srdečně poděkovat. Já sám nebyl bych si ani uvědomil, že od r. 1921 uplynulo už 15 let, kdybych od přátel z Prahy nebyl na to býval upozorněn.“

Je pravda, že tato doba byla vyplněna mnohými pracemi, které se na mne často — zvláště v dřívějších letech — snesly jako vichřice, takže jsem často ani nevěděl, čemu se věnovat dříve... Všechny tyto práce jsem však konal rád... byla to z větší části práce tvořivá, která bývá sice doprovázena vnitřním utrpením a často i nepochopením

ze strany okolí, ale nakonec přináší radost tím větší. Kromě práce přinesla mi doba také mnoho starostí, jež jsem přijímal jako břímě vložené na mne Bohem; abych neklesl, bylo nutno denně Boha prosit o pomoc. Největší zkoušky byly mi připraveny zklamáním se v (některých) lidech... Snáze lze čelit otevřeným nepřátelům... Bylo i mnoho bojů, mám však vědomí, že z mé strany byly to boje

obrané proti nebezpečstvím, jež hrozily započatému dílu hned z té, hned z oné strany; často se stávalo, že bylo nutno současně jednou rukou pracovat a druhou bojovat, jak to činili Israelité, když po návratu ze zajetí znova budovali Jerusalelem ... Jestliže při všech těch ranách, zkouškách, nedorozuměních a též mých osobních nedokonalostech, chybách, vadách, omylech a nedostatečnostech bylo dosaženo určitých úspěchů, je to důkazem, že Hospodin stál při naší společné práci. Bez Jeho patrné pomoci ničeho bychom nebyli vybudovali. Jemu budtež vzdány díky a Jeho vůle se děj s námi.

Při všech radostných i bolestných událostech bylo mi posilou vědomí, že jsem se do svatyně Boží a ani do nynějšího úřadu (biskupského) nevetřel. Netoužil jsem nikdy po významném místě ani po vynikající úloze. Domáhal-li jsem se kdy v životě čehokoliv, činil jsem to ne pro svou osobu, nýbrž kvůli věci. Vědomí odpovědnosti, tak těžké, běží-li o odpovědnost nejen za sebe, ale i za jiné, mne po celý život táhlo do ústra-

ní, neboť jsem přesvědčen, že se stěží budu moci odpovídat sám za sebe. Těžká choroba oční, končící obyčejně úplnou slepotou, byla sice nevídanou událostí, ale když se oslepnutí zdálo být nevyhnutelné, smířil jsem se s ním vnitřně úplně, neboť se mi jevilo jako prostředek k osvobození se od odpovědnosti za jiné a k vnitřnímu soustředění.

Mám důvod věřit, že Bůh nesouhlasil s mým stálým tíhnutím za samotou a ústraním, když se chorobný proces v očích zastavil do té míry, že s určitými přestávkami mohu pracovat. On je mi svědkem, že jsem svou účast na hnutí, jež u nás povstalo v životě církevním po (prvé) světové válce, nechtěl v žádném případě vázat s jakýmkoliv i sebe bezvýznamnějším úřadem církevním. Přijal-li jsem na jaře a v srpnu r. 1921 zvolení (za biskupa), byl k tomu donucen, považoval jsem to jen za dočasné východisko z tehdejší situace, doufaje pevně, že má funkce bude trvat jen krátkou dobu. Ke svěcení do Jugoslavie jsem v prvních dnech září 1921 kategoricky odmítl jeti, takže posel otec protodiakon Niketić, který mne měl doprovodit, musel odjet beze mne. Jenom na všeobecné naléhání všech jsem se odhodlal vydat se na cestu do Jugoslavie, když týž posel přijel znova do Olomouce. Co jsem podnikl ve Sremských Karlovcích, aby nedošlo k mému vysvěcení, o tom zatím považuji za svou povinnost mlčet. Jestliže přes to ruce světitelů spočinuly na mé nehodné a ubohé hlavě, stalo se to jen proto, že jsem se

Sv. Gorazd II. ve sboru obránců pravoslavi (nahore vlevo)
(se svatými –zleva: Maximem Řekem, Řehořem Palamou, Markem Efejským,
Ignatijem Brjančaninovem, Justinem Popovičem
a Janem Kronštatdským)

eparchii ... Obnova Pravoslavi v československém národě jest dílo Boží.

Patnáct let je však krátká doba a nezaslouží si, aby byla oslavována. Proto jsem žádného jubilea neslavil.“ (*Z knihy Pastýř a Martyr*)

V době, kdy byly psány výše uváděné řádky, zbývalo jejich autorovi do svědectví o Kristu mučednickým prolitím vlastní krve ještě přibližně pět let. Nakonec bylo dílo obnovy cyrilometodějské církve a života prvního nástupce sv. Metoděje po tisíci letech zpečetěno vladykovou mučednickou krví prolitou za tuto církev.

pokořil a sklonil se před něčím, z čeho nebylo jiného východiska.

Avšak po celých těch patnáct let jsem se považoval ... pouze za předchůdce toho, kdo po mně má přijíti. Nejsem nic než misionář, který připravuje cestu a který po něm v jiném netouží, než aby tomu, kdo přijde, mohl odevzdati českou pravoslavnou

Toto výročí (a snad i tyto řádky) by nás mělo přivést k hlubšímu promyšlení, že se skrze naší místní pravoslavnou církev účastníme na historicky — do minulosti i do budoucnosti — dalekosáhlém díle. Takovému posvátnému dílu bychom měli, jako naši předchůdci, přinášet osobní oběti, věnovat mu svou lásku a pro jeho další budování vynakládat své úsilí.